

GASIĆ (107) *vb impf*

a *jasne*.

inf gasić (19). ◇ *praes 1 sg* gaszę (5). ◇ *2 sg* gasisz (1). ◇ *3 sg* gasi (41). ◇ *1 pl* gasi(e)m (1). ◇ *3 pl* gaszą (12). ◇ *praet 1 sg m -m* gasił (1). ◇ *3 sg m* gásił (1). *f* gasiła (1). *n* gasiło (1). ◇ *3 pl m pers* gásiłi (4). *subst* gasiły (1). ◇ *fut 3 sg m* będzie gasił (1). ◇ *3 pl m pers* będą gasić (1). ◇ *imp 2 sg* gaś (3). ◇ *3 sg* niechaj gási (1). ◇ *1 pl* gaśmy (1). ◇ *2 pl* gascie (1). ◇ *3 pl* niech gaszą (1). ◇ *con 3 sg m* by gasił (1). *f* by gasiła (1). *n* by gasiło (1). ◇ *1 pl m pers* byśmy gasili (2). ◇ *3 pl m pers* by gásiłi (2). ◇ *impers praet* gasz(o)no (1). ◇ *con* by gasz(o)no (1). ◇ *part praes act* gasząc (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Tłumić ogień, światło; posiadać właściwość tłumienia ognia; stinguere Mącz, Calep, Cn; extinguere, restinguere Calep, Cn; deflammare, interstinguere Cn (66) : BielKron 429; Mącz 416a; KochWr 34; Extinctor – Ten ktori gałzy. Calep 398a, 398a, 918b, 1006a; A gdzieby fie w boru zápaliło/ każdy poddány ile ich w domu pod gárdłem ma bieżec gásić GostGosp 12, 96 [2 r.], 142 [2 r.].*

gasić czego (1): A gdy nieprzyiaciele bieżeli gásić ogniá do okrętow/ w then čás na nie vderzył BielKron 102.

gasić co (19): Bowiem iako zbytnie przelanie oleiu gafi fwiatło w kaganczu, takież zbytnie picie gafi ciepło przirodzone. GlabGad G8; A gdyfcie sedzieli bayącz Dzbanow przikro nachylającz Tedy w wiecz wám gafył knotki RejKup cc4v; RejWiz 137v; BibRadz Sap 16/17; BielKron 33, 423v; Iáko wodá gáli ogień/ takież iáłmużná grzechy, [bibl. Eccli 3/31] HistRzym 104v [przekład tego samego tekstu BudBib, BiałKaz B3, WujNT 806]; BielSat 63, 72v; BudBib Eccli 3/31; BiałKaz B3; ModrzBaz 83v, 109; WujNT 806; W ogniu Pyrauftá tylko lámá fkwási/ Ogień też fobą Sálámándrá gási/ Ale żwierżetá pali/ láfy/ domy/ Ogień lákomy. KlónFlis C2v. Cf Zwroty.

gasić czym (4) : BiałKat 26; Oną część miáltá w ktorey fię zápaliło/ niech drábiny przyftáwiáią/ hakámi rozrywáią/ y chuftámi mokremi gálzą. ModrzBaz 84, 83v; KlónFlis C2v.

W charakterystycznych połączeniach: gasić knotki, moc ogniową, nawałność ognia, ogien (10), ognia, ożarki, światło (2).

Przysłowie: Bo wierz mi on gośpodarz/ nápoły fzáleie/ Co nie gási kiedy tle/ áż gdy gore leie. RejZwierz 110; Aquam infundere cineri, Proverb. Dopiro gásić kiedi yufz zgorzáło. Mącz 13b.

Zwroty: »świeczki gasić« (1): Widząc nas wtey doftoynoŃczy Skliáftora był rad wyftárfył Czáfem nam y fwieczky gáfył Gdys my godziny máwiali RejKup cc4v.

»świeczki gasić« = ceremonia przy rzucaniu kłótwy [szyk zmienny] (3): RejRozpr C2; Trudno je będzie prze- łomić Barzo będą nanie zwonicz Lútre m zwacz/ a fwjecky gálicz A by mie richlej wyftárfycz RejKup P; RejPos 23.

*W przén [co] (8) : W Krainach północnych [...] dni bywáią lecie barzo długie thak iż noci prawie nicz niebywa, bowiem fłonce prawie fie około nich obracza á barzo mało zachodzi tak iż fwiatła nigdy nie gafi ani zakrywa ku robocie. MiechGlab *3v; Tárcz ná ktorąbyfmy wfzyftki ftrzáły czártowfkie ogniŃte bráli/ á biorąc gásiłi/ ieftci wiárá Leop *A3v; BiałKat 26; CzechRozm 240v; Wiedzieli Papieżowie Duchem Prorockim [...] iż to eżci prozney prágnienie Biskupow Cárogročkich*

wielkie niepokoje w kościele Bożym wczynić miało [...]. Przeto tę iskry na przodku gąsili/ ábyfię fzkodliwy wżytkiemu Chrześciaństwu ogień zniey nie wzniecił *SkarJedn* 180; Y teraz gdy pośpolity płomień Krześciańki trzeba ztrząkiem gąsić/ y niezým lie niebáwiąc/ corychley do exekuciey pośpielzać: flycham iednak w kącie swoim/ iż na rokofzách prywatnych wżyšteck poštepek Seymu. *PowodPr* 77; *VotSzl* B3v.

W charakterystycznych połączeniach: gasić iskrę, płomień, strzały (2).

Zwrot: »gasić świece« (1): Izałz nietylko sam Pan Kryštus iest świecá [...]? ktory poraża y gási wżyftki inſze świece zmyflone y obłudne/ fwoią fwiátłością nieftworzoną. *KrowObr* 88v.

Przen: Niszczyć, tłumić, osłabiać, uciszać [co] (23) : Ten błat galfą flowa Ewangelyey fwiety *SeklKat* O4; *KromRozm I P*; Acz to znác każdy muſi/ iż na nierządy y zbytki ciełefne/ nie iest dofkonałym lekárftwem S. małżeńftwo [...] wżákże by dobrze S. małżeńftwo wżytkie nierządną chuc gásiło *SkarJedn* 358; *NiemObr* 94; Iálmuzny w tym tylko sámym kościele niepráwoſci náſze gáfzą *ReszPrz* 24; *WujNT* 1.*Thess* 5/19.

gasić w kim (11) : Ten ięzyk niecnotę w ludziach gási/ cnotę mnoży *OrzRozm* Q2v; *OrzQuin* L2v, R4v; Gási w tobie nádzieię *RejPos* 139; Náfluchálichmy lie też iáko mamy złe w łobie gásić *RejZwierc* 93v, 142v; iſz fpytác małżonká muſiáłá/ coby to było ták dziwnego/ co wniesy y chęci do wżytkiey ciełefności gásiło. *SkarŻyw* 178, 114; *LatHar* 351; *SkarKazSej* 669a. *Cf gasić czym w kim.*

gasić czym w kim (1): Y niewiem fład tho przyſzło/ Lew lie począł łaſić/ A nadobną poftawą ón ftrách we mnie gásić. *RejWiz* 110.

W charakterystycznych połączeniach: gasić błąd, bojaźn, dobrodziejstwo, nadzieję, niecnotę, niepráwoſć, nierządną chuc, pociechę, strach, strzały ogniste (2), *wiarę* (3), *zasługę, złe.*

Szeregi: »deptać i gasić« (1): A gdyż to czyniſz/ niſzcząc Máieftat Króla Polkięgo/ depcąc y gáfzác imię Królewſkie *OrzQuin* Aa3.

»gasić, (i) niszczyć« [szyk 1 : 1] (2): *GroicPorz* t; bo iáko niewola myſl w człowieku tłumiy/ niſzczy/ gási/ co fye też y ná twarzy ludzkiey pokázowác muſi: ták też záſie wolność w człowieku myſl mnoży *OrzQuin* R4v. [*Ponadto przy innych szeregach 2 r.*].

»pleć a gasić« (1) : tákże tego iest potrzebá/ kto w łobie ten niefláchetny kákol obaczy/ trzebá gi roftropnie pleć á gásić gi w łobie rozumem á roftropnym káždyey rzeczy wważeniem. *RejZwierc* 142v.

»gasić i przemagać« (1): A my przybiegamy do miłofierdzia iego y w nawiętfzych złoſciách nálfzych/ zá pokaiániem gásiem y przemagamy fpráwiedliwoſć iego *SkarKaz* 3a.

»tłumić i gasić« [szyk 2 : 1] (3): ktory Stany Koronne Státutem roſpifáne niſzczy/ Vrżędy háńbi/ Bołkie y Swieckie rzeczy kázi/ tłumiy/ y gási *OrzRozm* A3; *OrzQuin* K4; *LatHar* 351. [*Ponadto przy innym szeregu 1 r.*].

»gasić i zagubiac« (1): Ktorzy do perfony kápláńſkiey abfolucyá mocno przywiázáli/ y wiarę zbáwienną odpulzczenia grzechow/ ktoraby v káżdego wierneho w fercu ſwiecic miáłá/ tym fpoſobem gáfzą y zágubiáią. *WujJudConf* 82v.

2. *Usuwać, uſmierzac (przeważnie o dolegliwoſciach), osłabiać ſzkodliwe działania [co]* (30) : Też wodka Pozymkowa gorączofć gafi y pot zaftanawia *FalZioł* I 52d; Też fok z ziela Noczy y dzień, z blaywafem a z ocztem zmiefzany/ piekielny ogień gafi *FalZioł* I 99d; Z Winnych fłkorek woda

albo z liścia, gdi ią pije w gorączkach [...] / palenie gafi wnątrz. *FalZioł* II 13a; gdy będzie onę rzecz pił w ktoreyby takowe kamienie były omyte, Trucinę gałzą *FalZioł* IV 48a; BEzaar: ten to kamień wżytczy powiedaią: [...] kto go wypije iednę dragmę / thedy gafi koždy iad *FalZioł* IV 49b; Też Bafilica na lewey ręce takiëłz pod Meddijaną dobrze od barwierza zacięta / boleści śleziony / żołądka gafi. *FalZioł* V 58v, +4v, +5, I 14b, 20b, 21b (19); Czemu w śamym człowiecze ferce iest przy lewym boku gdiż v bydłat infzich leži w połrzotku. (-) Aby gorączość ferdecria gafiła zimnośc śledziony *GlabGad* E3, G8; *SienLek* 2v; *Oczko* 14.

W charakterystycznych połączeniach: gasić boleści, ciepło (2), gorącość (4), jad, moc jadu, ogień św. Antoniego, ogień piekielny (5), palenie, trucinę (2), zapalenie (7).

Zwrot: »pragnienie gasić« = explere sitim Cn (1): Indijłki Agatek [...] prągnienie y truciny gafi. *FalZioł* IV 47a.

Szeregi: »uskramiać i gasić« (1): Ale iż gorączość wnątrzna [...] iest daleko więtfza przeto one mniefzłą która iest w korzeniu takowym, wfkramia y owfzem gafi moc iemu odeymuiąc *GlabGad* K2v.

»uśmierzać i gasić« (1): Bowiem picie wiecey wfmierza y gafi zapalenie ciepła przyrodzonego niż pokarm *GlabGad* F5.

»gasić i wypędzać« (1): Tego Kamienia mocz iesth: iże cieczenie krwi pobudza y pomnaża, á kto gi będzie pić / wżytkę mocz iadu gafi y wypędza. *FalZioł* IV 47b.

Przen: Złagodzić [co] (3) : Tego czáfu doftátek wáfz / niechay ich nędze gáfi *SkarŻyw* 589.

Szeregi: »nie gasić, ale podniecać« (1): Nie gáfzą niezgody około wiáry / ále ią podnieciaią *SkarKazSej* 684a.

»gasić i umarzać« (1): Ták w Rzeczypośp: dla tego ieden krol iest / áby wżytkich roznice y niezgody gáfił y vmarzał. *SkarKazSej* 674b.

3. Studzić, chłodzić; hartować [co w czym] (8) : á potim wziawfzy mleka gafić w nim gorące kamienie *FalZioł* I 144a; á potym wezmi Złoto czyłte á zágrzewaiącz ie: albo rozpalaiącz ie: gas wtych wodkach *FalZioł* II 17b, V 62v, 67v; Kthemu gdy kowano z żelázá rospalonego pieniądze / kazał [*Likurgus*] ie gáfić w ocćie / áby fie nikczemu potym nie godziło / to iest ná żadne naczynie dla kruchości. *BielKron* 272; Iest theż bárzo pomocno oczom pocięłym / gdy ie wodą omywa w ktorey gáfzą bądź żelázo / śrebro / złoto álbo ine krufczyny. *SienLek* 67v; á rospalaiąc gágátek w Winie go gás / á to pić daway temu kto kordyákę ma. *SienLek* 85v, 64v.

4. O wapnie: lasować, rozrabiać z wodą [co] (1) : Wezmi wapna: iestli nie gałżone, tedy ie zagas w wodzie / tak ie długo gas: aż z niego wżytka gorzkość wynidzie *FalZioł* V 100v.

***** Bez wystarczającego kontekstu (2) :** Restinguo, Zátłumiam / zádufzam / gáfżę / zágládzam. *Mącz* 416b, 282d.

Synonimy: 1. tłumić; 2. chłodzić.

Formacje współrdzenne: pogasić, ugasić, wygasić, zagasić, zgasić; gasnąć, pogasnąć, ugasnąć, wygasnąć, zagasnąć, zgasnąć; dogaszać, przygaszać, ugaszać, wygaszać, zagaszać; zagaszywać.

Cf [GASZĄCY], GASZENIE, GASZON